

teritorialno in deželno zgodovino, nekoliko manj pozornosti je posvečeno ekonomski in po mojem mnenju zlasti premalo družbeni zgodovini: meščanom npr. ni namenjeno niti podpoglavje, v katerih je sicer skromno (v obsegu ene do treh strani) predstavljeno plemstvo, kmetje, Judje in ženske. Neglede na to pa je knjiga *Die Länder und das Reich* povsem na nivoju visokih meril, uveljavljenih v projektu Avstrijska zgodovina. Z njo smo dobili še eno standardno delo, s katerim avstrijsko zgodovinopisje, tako kot s celotnim projektom, potrjuje svoj visoki ugled.

Peter Štih

A Mura mente és a trianoni békeszerződés/Pokrajina ob Muri in trianonska mirovna pogodba. Lendava, 2000. 211 strani. (Lendavski zvezki/Lendvai fuzetek ; 17).

Leta 1997 je ista založba objavila knjigo *Tiborja Zsige* Od Prekmurja do Trianona (prim. ZČ 1997, št. 3, letnik 51), ki je polna napak in tehnično-dokumentarno neznanstvena. Ker sem z osmimi nadaljevanji in več posameznimi članki o knjigi v soboškem Vestniku ter drugod zbudil precej polemičnih odzivov, so lendavski Madžari sklicali 20. novembra 1998 "posvetovanje ... katerega cilj je bil vzbuditi za zahodno-panonski prostor itak značilno vzajemno zaupanje" (iz Predgovora, 7). V zborniku, ki ga predstavljamo, je zastopanih 14 avtorjev in le dve sta Slovenki (Metka Fujs in Marija Kozar-Mukič) in še od teh ena živi in dela v Sombotelu. Zakaj ni več Slovencev ni pojasnjeno. Nekateri referati so poslovenjeni v celoti, nekateri pa le delno. Poudarjam pa, da je prevod slab, mestoma zelo slab in celó nápačen, ker vsebuje besede in stavke, ki jih v izvorniku ni, npr. ... so želele južnoslovanske republike in Češkoslovaška ustvariti neposredni geografski, t. i. slovanski koridor" (3) – pred 1929! (Lektor za slovenski tekst dr. Elizabeta Bernjak.) Tudi lektor bi bil moral – poleg pravilnega jezika – obvladati prekmursko kulturno okolje, predvsem starejši in sodobni tisk: koledarje, časnike, časopise. Tako pa se je dogodilo, da najdemo, smešno, ko bi ne bilo žalostno, v prevodu dolgega referata samega urednika zbornika tak nesmisel: "op. 4.) Jože (tako se ni niti sam pisal, niti ga je kdo drug pisal /op. V.N./) Klekl: Prevod (čigav? Kleklov?) iz edicije Jezusovo srce iz leta 1938 ... " Imamo Škafarjevo Bibliografijo prekmurskih tiskov, kjer so ob knjigah našete tudi vse druge edicije – toda s takim imenom je ne najdemo. Če pogledamo v izvornik, najdemo na str. 35 zbornika ta neobstoječi nesmisel v madžarščini takole: "Fortudítás a Jézus Szive 1938. évi kiadványból ... " Kdor je poznal razmere, ker jim je med madžarsko zasedbo Prekmurja 1941–1943 bil priča, ve, da so vsi ti "znanstveniki" od T. Zsige dalje imeli isti "zanesljivi vir" v svojem predniku, profesorju soboške gimnazije, ki je površnim dijakom dal prevajati naše slovenske spise, jim samovoljno določal naslove, pod katerimi jih zdaj hrani Županijski arhiv v Sombotelu, od koder ga njegovi nasledniki nekritično prepisujejo in celo tiskajo pod znanstvenim videzom. Poznavalec namreč ugane, da je to v prekmurščini tiskani Kalendar Srca Jezušovoga za leto 1938 in v njem neki Kleklov spis, katerega naslov ni naveden v tej opombi, ker ga najbrž tudi "prevod" nima.

Predaleč bi nas vedlo, ko bi hoteli naštetih vse pomanjkljivosti v opombah, ki so dokumentacija, s katero dokažemo, od kod je pisec vzel nek podatek ali trditev. Tako npr. je večkrat le omenjeno ime nekega avtorja, brez naslova spisa, mesta, kjer je bil objavljen in strani, na katerih je navedena trditev. Pri nekaterih prevodih referatov, npr. J. Parádi, Nadzor meje ob Muri ... v zelo skrajšani obliki ni navedena nobena opomba; toda prevodi so pač namenjeni madžarščini nevesčim bralcem, ki imajo pravico do navedbe dokumentacije. Tako je tudi pri prevodu naslednjega referata (J. Suba) in pri vseh sledečih referatih – do konca knjige. Táko ravnanje je nerazumljivo.

Prav tako je posledica nemarnega uredniškega, lektorskega in korektorskega dela (bolje nedela), da so v slovenskem besedilu z malo začetnico pisana imena narodov, posebno Slovencev, in pokrajin: Prekmurje celo v naslovih knjig (str. 33, op. 2; Slovencev str. 64 v naslovu! Itn.). Rokopis se zamenjuje s knjigo, ki je ni: na str. 52 je naveden Kleklov madžarski rokopis v Arhivu županije Vas (op. 6), nekaj vrst više pa se ta spis kar trikrat označuje z "v svoji knjigi", "v tej knjigi", "V knjigi". Da zamenjujejo osebna (krstna) imena, smo grajali že pri Zsigi, toda tu je spet "Štefan Baša" namesto Ivan (str. 54). O "županijskem škofu" (str. 53) tu prvič beremo, prav tako je napačno "škofovski arhiv" na str. 62, namesto škofijski arhiv, ker je last škofije in vsebuje gradivo o njej, ne pa last škofa z njegovimi spisi.

Jezikovnih nepravilnosti ni vredno naštevati, ker jih je preveč. "Točka na i" je hrvaško (tačka, slov. pika); prav tako del stavka: "se je angleški predstavnik povlekel"(28). Nemogoče je tudi, da bi primerjali vsebinsko prevode iz izvorniki, kjer večkrat ne najdemo v prevodu vsebine izvornika in narobe.

Obrnimo se sedaj k vsebinski strani dela! Že dejstvo, da sodelujeta le dve Slovenki, glasno kriči, da delo ne more biti niti približno popolno, niti približno objektivno, saj ne more le madžarska stran prikazati resničnega stanja. Uvodna razprava *Marie Ormos* (Pécs): O nekaterih vprašanih mirovnega sistema po prvi svetovni vojni govori o notranjepolitičnem položaju Ogrske. In čeprav govori tudi o meji z Avstrijo, nista niti enkrat omenjena ne Slovenija, ne Slovenci. Z naslovom knjige torej nima spis nobene zveze. Prvi spis, ki obravnava prizadeto ozemlje, je *L. Gönczija*: Svojtveni (rekli bi: posebni) dogodki ob Muri leta 1919. Razdeljen je na več poglavij. Nápak je, da avtor – to počno tudi drugi kot dokumentacijo navaja drugotno navedbo namesto prvotne. Tako v poglavju "Prva zasedba Prekmurja" navaja v zvezi z Jurišičevo (dosledno pišejo vsi –č namesto -ć) zasedbo Murske Sobote delo M. Kokolja in B. Horvata: Prekmursko šolstvo... Kokolj in Horvat sta to dejstvo kratkomalo prepisala iz razprave M. Slaviča: Narodnost in osvoboditev Prekmurcev v zborniku Slovenska krajina, uredil Vilko Novak, Beltinci 1935. Podobnih slabosti in nepravilnosti je še več.

Tu se ponavljajo tudi že prej navedene napake o Kleklovi "knjigi" – kar je v resnici le rokopis. Pravtako je neumljiv nesmisel o "južnoslovanskih republikah" leta 1919. Tudi poglavje "Načrti za avtonomijo" je v slovenski literaturi natanko že obdelano. O "županijskem škofu" je v slovenščini nemogoče govoriti – to je skrpučalo po madžarskem "egyházmegye", kar pomeni škofija. V poglavju "Diktatura proletariata ..." je večkrat govor o "jugoslovanski delegaciji", toda ni jasno, kje je bila ta delegacija. V tretjem poglavju "Druga, dokončna jugoslovanska zasedba Prekmurja", kjer obnavlja avtor dogodka iz časa osvoboditve Prekmurja, se ponovno sklicuje na Kokljevo in Horvatovo zgodovino šolstva, kjer so ti politični dogodki le okvir, ki ne more biti prvi vir in informacija, saj sta tudi onadva prepisala te podatke od drugod, predvsem iz Slaviča. Glavna vsebina tega poglavja so medsebojni napadi obmejnih straž. Avtor se čudi "močni in protimadžarski propagandi", navaja nepomembne izjave v pismih sombotelskega škofa Mikeša, pozablja pa pri tem, kako so Madžari ravnali dotlej s prekmurskimi Slovenci in kako so odvzeli vse narodnostne pravice porabskim Slovincem, katerih posledice danes občutimo.

Sledi prvi in najdaljši slovenski prispevek *Metke Fujs*: Prevratno obdobje in dileme prekmurskih Slovencev. Tudi ona kajpada ni odkrila česa novega o tem času v Prekmurju, saj navaja v literaturi več člankov in predvsem Slavičevo knjigo zbranih spisov ter kar pet lastnih člankov. Iz raznih spisov je zajela oris posameznih obdobij, ki so vplivala na raznarodovanje, delno pa tudi na rast narodne zavesti v Prekmurju. Tako je njen referat edini odgovor madžarskim trditvam.

Referat pečujškega zgodovinarja *Antala Hornyáka*: Oblikovanje madžarsko–jugoslovanske meje po I. svetovni vojni s posebnim poudarkom na mejni črti v Pomurju se v izvorniku glasi: "... s posebnim ozirom na Prekmurje" (str. 80) in je v prevodu skrajšan predvsem glede na izpuščene predolge opombe pod glavnim besedilom, ki navajajo iz srbskih del o predmetu, pa tudi iz glavnega besedila je izpuščen pretežni del, ki se nanaša na Vojvodino. Pripomniti je potrebno tudi, da "Muravidék" v naslovu ni enako v prevodu uporabljenemu izrazu "Pomurje", marveč pomeni prav Prekmurje; – tako je izraz tudi uporabljen na str. 93 in 94. V resnici pa referat ne obravnava "s posebnim poudarkom" vprašanja Prekmurja na pariški mirovni konferenci, marveč le mimogrede – kar dokazuje tudi skrajšani prevod.

Drugi slovenski referat obravnava "Vpliv trianonske meje na način življenja Slovencev v okolici Monoštra", ki mu sledi madžarski prevod. Avtorica je *Marija Kozar-Mukič*. Jezikovno je treba popraviti, da "notariati", ki so na prvi strani izvornika večkrat omenjeni, niso madžarsko "körjegyzóság", kar slovensko pomeni občinsko tajništvo. V referatu čisto na kratko obravnava lego nagrobnikov na dveh pokopališčih, tihotapstvo, božje poti, ženitve v prizadetih vaseh.

V prevodu najkrajši članek je *A. Kovácsa*: Madžarsko–slovenska jezikovna meja ter trianonska meja, ki pa vsebuje sedem zemljevidov o štetju prebivalstva, tako tudi Petra Kozlerja, ki je bil objavljen v "Sloveniji" 1849.

Eden najdaljših referatov, toda za splošno zgodovino manj pomembnih, je *J. Parádija*: "Nadzor meje ob Muri v začetku dvajsetih let".

V referatu *J. Sube*: Delovanje komisije za določitev madžarsko–jugoslovanske meje v obdobju 1921–1924 se spet uporablja poimenovanje "Vendvidék, vendség" (140); celo v prevodu: "vendska jezikovna meja", "Vendske pokrajine" in celo "Vendom" (150) in kajpada ne pozna Slavičevih spisov o tem vprašanju.

Zelo je skrajšan referat *L. Szarke*: Ureditveni načrti ministrstva za narodnosti pod vodstvom Oszkárja Jászija konec leta 1918. Upravičeno, ker o slovenski manjšini sploh ne govori, čeprav je Jási poznal Slovence.

Članek *L. Benceja*: Z obrobja v manjšino (Gospodarski zlom Madžarov v Sloveniji po Trianonu) delno ponavlja v drugih referatih omenjena dejstva, delno pa obravnava samoumevno obrobno vprašanje.

Avtor zloglasne knjige, izdane pred nekaj leti v isti založbi, *T. Zsiga*, je imel za potrebno, da ponovi nekatera dejstva iz knjige, nekaj nestvarnih trditev pa nanovo postavi, zaradi česar ga je zavrnil naslednji referat. Zsiga je naslovil svoje pisanje "Prebivalstvo pokrajine ob Muri in trianonska mirovna pogodba" in le ponavlja nekatere teze svoje knjige. Na to mu takoj odgovarja naslednji referat *Imreja Szilágyija*: Končno je čas urediti naše zadeve (Misli ob razpravi Zsiga Tibor – Vilko Novak)". Avtor naravnost pove v prvem stavku: "Med madžarskimi razumniki vlada dokaj velika zmešnjava v zvezi s Slovenci na območju zgodovinske oz. sedanje Madžarske, kar še dodatno stopnjujejo neodgovorne izjave posameznikov". O Zsigi pa pravi: "... saj ne pozna ne slovenske strokovne literature, ne velikega dela madžarske literature o tej temi. Zato je tudi njegov pristop k vprašanju pristranski" in navaja njegovo trditev v polemiki s Kozarjevo ob izidu njegove knjige, da je "krajevna imena vedno treba pisati v obliki, kot so jih v danem zgodovinskem trenutku uradno uporabljali". Ironično imenuje Zsigo: "Če bi znameniti kandidat zgodovinskih znanosti imel prav, bi potem morali madžarskim zgodovinarjem izreči zelo ostre graje." In naprej, ko graja njegovo nedosledno rabo imena "Vendi" za prekmurske Slovence, ga obsodi: "Kaj takega lahko zapiše le tisti, ki ne pozna strokovne literature ...". In še dalje ga ironizira: "Strokovnjak za venska vprašanja ... " in "Zsiga o teh vprašanjih torej govori zmedeno ..."; "... in prav bi bilo, če bi poznal tudi slovensko strokovno literaturo ...".

Doslej se moramo z vso to referentovo kritičnostjo kajpak strinjati, saj smo isto očitali Zsigi ob njegovi knjigi. Tu pa pride do nesporazuma med referentom in podpisanim. On pravi proti koncu: "Odcepitev Prekmurja pa je kljub temu vprašanje, s katerim se tudi Novak težko sooča. Res je sicer, da Novak ni zgodovinar (to odklanjam, ker sem opravil na univerzah izpite iz zgodovine, pisal in urejal poleg literarnozgodovinskih tudi splošno zgodovinske razprave! V.N.), vendar se moramo zamisliti nad enim njegovim vprašanjem. Novak očita Zsigi trditev, da so Prekmurje priključili k Sloveniji v nasprotju z željami prebivalstva ...". Novak ... pa se sprašuje: proti želji katerega prebivalstva je prišlo do odcepitve." Nato referent našteva mirovne pogodbe, ki so bile nepravilne za Slovence: "Če je ta vidik upravičen s slovenske strani, potem moramo dovoliti tudi Madžarom, da govorijo o krivicah, ki so se jim zgodile." Nisem se nikoli izjavljal o upravičenosti trianonske pogodbe do Madžarov, opozarjam pa tu, da je v nekaterih madžarskih vaseh okoli Lendave, ki jih Madžari terjajo zase, naseljenih tóliko Slovencev, – podobno na severnem ozemlju okoli Hodoša – da je težko določiti "pravično" mejo z ravnilom, pa naj se imenuje referendum ali kako drugače.

Slovcem je z razumevanjem in poznavanjem zgodovine naklonjen tudi sledeči referat *Gy. Bekeja*: Trianon in nagodba iz leta 1867.

Informativen je tudi poslednji referat v knjigi *A. B. Székelya*: Civilna možnost za preseganje Trianona: domoznansko gibanje.

Vilko Novak

Miroslav Stiplovšek, Slovenski parlamentarizem 1927–1929. Avtonomistična prizadevanja skupščin ljubljanske in mariborske oblasti za ekonomsko-socialni in prosvetno-kulturni razvoj Slovenije ter za udejanjenje parlamentarizma. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2000. 497 strani.

Osnovne prepoznavne kvalitete ustvarjalnega zgodovinarja so nedvomno nenehne raziskovalne poglobitve njegovega zgodovinskega vedenja in v njih utemeljena nova historiografska dejanja. Tako dejanje je vsekakor monografija prof. dr. Miroslava Stiplovška *Slovenski parlamentarizem 1927–1929*, ki se pridružuje avtorjevim dosedanjim obsežnim monografskim in drugim problemskim obravnavam (*Šlandrova brigada*, Lj–Mb 1971; *Razmah strokovnega-sindikalnega gibanja na Slovenskem 1918–1922*, Lj